

دانشگاه آزاد اسلامی

واحد شاهرود

دانشکده علوم انسانی ، گروه حقوق

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد «M.A»

گرایش: جزا و جرم شناسی

عنوان:

استفاده از اعضای بدن محکومین به مجازات های قصاص و اعدام با بهره

گیری از علوم پزشکی و فقه اسلام

استاد راهنما:

دکتر علیرضا پور

نگارش:

اسماعیل ذوالفقاری فرد

پاییز ۱۳۹۷

دانشگاه آزاد اسلامی

واحد شاهرود

دانشکده علوم انسانی ، گروه حقوق

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد "M.A."

گرایش: جزا و جرم شناسی

عنوان :

استفاده از اعضای بدن محکومین به مجازات های قصاص و اعدام با بهره

گیری از علوم پزشکی و فقه اسلام

نگارش :

اسماعیل ذوالفقاری فرد

پاییز ۱۳۹۷

۱. دکتر علیرضا پور - استاد راهنما

۲. دکتر حسین قربانیان - استاد داور

۳. دکتر عسل عظیمیان - استاد داور

هیأت داوران :

معاونت پژوهش و فناوری

به نام خدا

مشور اخلاق و پژوهش

بایاری از خداوند سبحان و اعتقاد به این که عالم محضر خداست و بهوره ناظر بر اعمال انسان و به منظور پاس داشت مقام بلند دانش و پژوهش و نظریه اهمیت جایگاه دانشگاه در اعتلای فرهنگ و تمدن بشری، مادانشجویان و احشاء حیات علمی واحد های دانشگاه آزاد اسلامی متعهد می گردیم اصول زیر را در انجام فعالیت های پژوهش مد نظر قرار داده و از آن تخطی نکنیم:

- ۱- اصل تحقیق جویی: تلاش در راستای پی جویی حقیقت و وفاداری به آن و دوری از حرکت پنهان سازی حقیقت.
- ۲- اصل رعایت حقوق: التزام به رعایت کامل حقوق پژوهشگران و پژوهشگران (انسان، حیوان و نبات) و سایر صاحبان حق.
- ۳- اصل مالکیت مادی و معنوی: تعهد به رعایت کامل حقوق مادی و معنوی دانشگاه و کلیه بکاران پژوهش.
- ۴- اصل منافع ملی: تعهد به رعایت مصالح ملی و در نظر داشتن پیشبرد و توسعه کشور در کلیه مراحل پژوهش.
- ۵- اصل رعایت انصاف و امانت: تعهد به اجتناب از حرکت جانب داری غیر علمی و محافظت از اموال، تجهیزات و منابع در اختیار.
- ۶- اصل رازداری: تعهد به صیانت از اسرار و اطلاعات محرمانه افراد، سازمان ها و کشور و کلیه افراد و نهادهای مرتبط با تحقیق.
- ۷- اصل احترام: تعهد به رعایت حریم ها و حرمت ها در انجام تحقیقات و رعایت جانب نقد و خودداری از حرکت حرمت شکنی.
- ۸- اصل ترویج: تعهد به رواج دانش و اشاعه نتایج تحقیقات و امتثال آن به بکاران علمی و دانشجویان به غیر از مواردی که منع قانونی دارد.
- ۹- اصل برانت: التزام به برانت جویی از حرکت رفتار غیر حرفه ای و اعلام موضع نسبت به کسانی که حوزه علم و پژوهش را به شائبه های غیر علمی می آلائند.

بسمه تعالی

تعهدنامه اصالت رساله پایان نامه

اینجانب اسماعیل ذوالفقاری فرد دانش آموخته مقطع کارشناسی ارشد ناپیوسته/دکتری حرفه‌ای/دکتری تخصصی در رشته حقوق گرایش جزا و جرم شناسی که در تاریخ.....از پایان نامه خود تحت عنوان **استفاده از اعضای بدن محکومین به مجازات های قصاص و اعدام با بهره گیری از علوم پزشکی و فقه اسلام** با کسب نمره.....ودرجه.....دفاع نموده‌ام بدین وسیله متعهد می شوم:

- ۱) این پایان نامه/رساله حاصل تحقیق و پژوهش انجام شده توسط اینجانب بوده و در مواردی که از دستاوردهای علمی و پژوهشی دیگران (اعم از پایان نامه، کتاب، مقاله و...) استفاده نموده‌ام. مطابق ضوابط و رویه موجود، نام منبع مورد استفاده و سایر مشخصات آن را در فهرست مربوطه ذکر و درج کرده‌ام.
- ۲) این پایان نامه/رساله قبلاً برای دریافت هیچ مدرک تحصیلی (هم سطح، پایین تر یا بالاتر) در سایر دانشگاه‌ها و موسسات آموزش عالی ارائه نشده است.
- ۳) چنانچه بعد از فراغت از تحصیل، قصد استفاده و هرگونه بهره‌برداری اعم از چاپ کتاب، ثبت اختراع و... از این پایان نامه داشته باشم، از حوزه معاونت پژوهشی واحد مجوزهای مربوطه را اخذ نمایم.
- ۴) چنانچه در هر مقطع زمانی خلاف موارد فوق ثابت شود، عواقب ناشی از آن را می‌پذیرم و واحد دانشگاهی مجاز است با اینجانب مطابق ضوابط و مقررات رفتار نموده و در صورت ابطال مدرک تحصیلی‌ام هیچگونه ادعایی نخواهم داشت.

نام و نام خانوادگی

امضاء و تاریخ

سپاس‌گزاری

سپاس خدای را که انسان را به رحمت ویژه خود مفتخر نمود و به خطابات رحیمی خود اختصاص داد و تا در بستر (بلوغ) طبیعت به اختیار مسیر (بلاغ) فطرت را در صراط مستقیم شریعت تا وصول به مقام خلافت طی کند. (انا هدینا السبیل اما شاکرا و اما کفروا)

بر خود لازم می‌دانم تشکر ویژه ای داشته باشم از استاد راهنمای ارزشمندم دکتر علی رضا پور که راه تحقیق و پژوهش را به من آموختند و دلسوزانه در طول نگارش این پایان نامه مرا راهنمایی و ارشاد نمودند و همچنین از راهنمایی و ارشاد ایشان کمال استفاده را نمودم همچنین لازم می‌دانم از تمامی معلمان ارجمندم در کلیه مقاطع تحصیلی، اساتید معظم و گران قدر که در مدت تحصیل در دانشگاه آزاد اسلامی واحد شاهرود از حضورشان بهره مند شدم، صمیمانه تشکر نمایم

تقدیم به

ماحصل آموخته هایم را تقدیم می کنم به آنان که مهر آسمانی شان آرام بخش آلام زمینی ام است به استوارترین تکیه گاهم،دستان پرمهر پدرم به سبزترین نگاه زندگی ام،چشمان مادرم، به پاس قدردانی از برادرانم که با قلبی آکنده از عشق و معرفت محیطی سرشار از سلامت و امنیت و آرامش و آسایش برای من فراهم آورده است.امروز هستی ام به امید شماسه و فردا کلید باغ بهشتم رضای شما را آوردی . گران سنگ تر از این ارزان نداشتم تا به خاک پایتان نثار کنم،باشد که حاصل تلاشم نسیم گونه، غبار خستگی تان را بزدايد.

فهرست مطالب

۱.....	چکیده:
فصل اول: کلیات تحقیق	
۳.....	مقدمه:
۴.....	بیان مسئله:
۶.....	سوابق پژوهشی:
۸.....	اهداف پژوهش:
۸.....	سوالات تحقیق:
۸.....	فرضیات تحقیق:
۹.....	روش تحقیق:
فصل دوم: تعریف مفاهیم	
۱۱.....	۱-۲ تعاریف مفهومی
۱۱.....	۱-۱-۲ اهدای عضو
۱۱.....	۲-۱ مفهوم قصاص عضو
۱۱.....	۱-۲-۲ مفهوم لغوی
۱۲.....	۲-۲-۲ مفهوم فقهی قصاص عضو
۱۳.....	۳-۲-۲ مفهوم قانونی قصاص عضو
۱۳.....	۳-۱ مفهوم پیوند عضو
۱۳.....	۱-۳-۲ مفهوم لغوی
۱۴.....	۲-۳-۲ مفهوم فقهی
۱۴.....	۳-۳-۲ مفهوم قانونی
۱۵.....	۴-۲ اعدام
۱۵.....	۱-۴-۲ بررسی لغوی اعدام
۱۵.....	۲-۴-۲ اعدام از منظر آیات
۱۷.....	۳-۴-۲ «قصاص نفس»
۱۸.....	۴-۴-۲ پیشینهی اعدام
۱۸.....	۵-۴-۲ اولین قتل نفس یا ضرورت پیشینهی اعدام در قرآن کریم
۱۹.....	۶-۴-۲ پیشینهی اعدام در بستر تاریخ
۲۱.....	۵-۲ پیوند عضو در قانون مجازات اسلامی
۲۳.....	۶-۲ قوانین و مقررات پزشکی، بهداشتی و اصول اخلاقی
۲۳.....	۱-۶-۲ پیوند از جسد یا مرگ مغزی:

۲۷	۲-۶-۲ پیوند از فرد زنده
۲۹	۲-۶-۳ پیوند عضو در قانون اساسی:
۳۰	۲-۷ مباحث فقهی پیوند از جسد:
۳۰	۲-۸ قصاص:
۳۱	۲-۸-۱ قصاص در اصطلاح فقه
۳۲	۲-۸-۲ قصاص در قرآن کریم
۳۲	۲-۸-۳ تشریح حکم قصاص
۳۳	۲-۹ پیوند اعضا در جهان امروزی:

فصل سوم: بررسی حقوقی اهدای عضو محکومین به قصاص

۳۶	۳-۱ اهدای عضو براساس مصلحت
۳۶	۳-۲ پیوند عضو محکومین به قصاص یا حد
۳۶	۳-۲-۱ پیوند در اعمال حد یا قصاص منجر به قطع عضو
۳۸	۳-۲-۲ پیوند در اعمال حد یا قصاص منجر به سلب حیات
۳۹	۳-۳ نقش و ماهیت اذن در پیوند عضو
۳۹	۳-۳-۱ بی تأثیر بودن اذن در جواز پیوند
۴۰	۳-۳-۲ مشروط بودن جواز به اذن متوفا
۴۱	۳-۴ شرایط قانونی جواز برداشت اعضا از فوت شدگان
۴۱	۳-۴-۱ وصیت به اهدای عضو
۴۳	۳-۴-۲ دلایل قائلین به جواز
۴۴	۳-۴-۳ استمرار اختیارات انسان بعد از مرگ
۴۸	۳-۴-۲-۲ حلیت جان و مال مسلمان با رضایت او
۵۱	۳-۴-۳ دلایل قائلین به منع
۵۲	۳-۴-۳-۱ ملک نبودن اعضای بدن
۵۲	۳-۴-۳-۲ جایز نبودن برداشت اعضا از مردگان
۵۳	۳-۴-۳-۳ پیش آمدن مانع برای تجهیز میت
۵۳	۳-۴-۳-۴ داشتن عواقب منفی اجتماعی
۵۵	۳-۵ اعلام رضایت محکوم به قصاص
۵۶	۲. همکاری نهادهای درمانی و ضمانت اجرا
۵۶	۳. تشریفات اداری
۵۷	۳-۶ قصاص و اهدای عضو

فصل چهارم: بررسی فقهی اهدای عضو محکومین به قصاص

- ۱-۴ بررسی اصطلاحی مماثلت ۶۳
- ۱-۱-۴ مماثلت در غسل دادن، کفن و دفن ۶۳
- ۲-۱-۴ مماثلت در قصاص ۶۳
- ۲-۴ مماثلت در فرهنگ قصاص ۶۵
- ۱-۲-۴ محدودیت های اجرایی قاعدهی مماثلت ۶۵
- ۲-۲-۴ بررسی دیدگاه قایلان به مماثلت تام در اجرای کیفر قصاص ۷۰
- ۲-۲-۴-۱ تمسک به معنای لغوی قصاص ۷۰
- ۲-۲-۴-۲ تمسک به آیات قرآن ۷۱
- ۳-۴ بررسی دیدگاه قایلان به صرف ازهاق نفس در اجرای کیفر قصاص ۷۳
- ۱-۳-۴ نقد مثلیت و هم گونی تام میان جنایت و کیفر ۷۳
- ۲-۳-۴ نقش مماثلت در تاثیرات قصاص ۷۴
- ۳-۳-۴ مماثلت و نسبییت ۷۵
- ۴-۴ طریقیّت یا موضوعیت شیوهی مجازات ۷۷
- ۵-۴ اهدای اعضای محکومین به حبس ابد در فقه ۷۹
- ۱-۵-۴ قطع اعضای رئیسه ۸۲
- ۲-۵-۴ قطع اعضای غیر رئیسه ۸۲
- ۶-۴ بررسی استفتائات مراجع در خصوص اهدای عضو محکومین به اعدام و حبس ابد ۸۳
- ۱-۶-۴ جنبه ی عمومی: ۸۵
- ۲-۶-۴ جنبه ی خصوصی: ۸۵
- ۳-۶-۴ اولیای دم در جنبه خصوصی جرم ۸۶
- ۴-۶-۴ اختیارات اولیای دم در انتخاب شیوهی سلب حیات جانی ۸۸
- ۷-۴ لزوم رضایت یا عدم رضایت جانی در شیوهی قصاص از طریق اهدای اعضا ۹۰
- ۸-۴ بررسی شبهه‌ی (برداشتن اعضا از بدن جانی اثری زیاده بر مقتضیات اصل مماثلت) ۹۱
- ۸-۴ تاثیرات قصاص ۹۲
- ۱-۸-۴ مزایای قصاص به روش اهدای اعضا: ۹۲
- ۲-۸-۴ تحمل درد و رنج کمتر برای جانی ۹۳
- ۳-۸-۴ احساس آرامش معنوی و خلاصی از عذاب وجدان تا اندازه ای ۹۳
- ۴-۸-۴ منفعت اقتصادی که برای بازماندگان جانی دارد ۹۴
- ۵-۸-۴ تامین عضو برای نیازمندان و متقاضیان دریافت عضو ۹۴

فصل پنجم: نتیجه گیری و پیشنهادات

- نتیجه ۹۶

پیشنهادهات ۹۹

منابع ۱۰۰

چکیده:

هدف از این پژوهش بررسی استفاده از اعضای بدن محکومین به مجازات های قصاص و اعدام با بهره گیری از علوم پزشکی و فقه اسلام می باشد. امروز مقوله پیوند اعضاء در کشور ما روز به روز گسترده تر می شود. حالا که این فرهنگ در کشور ما روبه رشد است. حال در اینجا بحث پیوند از افرادی است که از یک طرف حکم اعدام یا قصاص آنان صادر شده است و از طرفی قصد اهدای عضو دارند. درموضوع مطرح شده با توجه به اینکه این قسمت نیز مربوط به موضوع می باشد که با پیشرفت علم پزشکی رابطه نزدیک دارد. امروز مقوله پیوند اعضاء در کشور ما روز به روز گسترده تر می شود. سوالاتی در این باره مطرح است از جمله اینکه آیا اگر افراد محکوم قصد اهدا داشته باشند ولی اولیا دم چنین قصدی نداشته باشند یا برعکس یا آیا فرد پیوند زننده اگر اطلاعی از اینکه عضوی از یک جانی یا محکوم به وی پیوند می خورد نداشته باشد بعدا مطلع شود پس بهتر میباشد علاوه بر نظر فرد محکوم به اعدام نظر اولیا دم او نیز که مهم جو یا شویم.

واژگان کلیدی: اعدام- اهدای عضو- فقه- قصاص- پیوند اعضا

فصل اول

کلیات تحقیق

واگذاری اعضای بدن شخص مبتلا به مرگ مغزی در قالب وصیت متوفا و اجازه وی قبل از مرگ میسر می باشد و در صورت نبود وصیت و اجازه، با اجازه اولیا و وراث برای ضرورت حفظ حیات مسلمان زنده دیگر مقدور می باشد. تمامی ادیان بر این باورند که اهدای عضو یک حرکت خداپسندانه و عشق به هم نوع محسوب می شود. در دین مبین اسلام بر این مهم تأکید شده است، در قرآن کریم میفرماید:

"هر که نفسی را حیات بخشد مانند آن است که همه مردم را حیات بخشیده است" این موضوع استفتاء گردید، و مراجع اجازه فرموده اند و در مجلس شورای اسلامی نیز ماده واحده ای تدوین گردیده و تصویب شده است که از لحاظ فقهی و حقوقی منعی برای اهدا و پیوند اعضای حیاتی مبتلایان به مرگ مغزی به افراد نیازمند نیست. در مورد محکومین به اعدام نیز استفتاء گردیده است و بعضی از مراجع اجازه فرموده اند. اما تعدادی از مراجع با توجه به ضرورت حفظ حیات مسلمان زنده دیگر و همچنین فرد محکوم باید بر مبنای قوانین حقوقی و اسلامی به مجازات اعدام برسند، و در اسلام مقرر گردیده که محکوم حین اعدام نباید زجر بکشد و باید سریع به مجازات برسد و در حالیکه اعضا حیاتی آنها منابع بزرگ انسانی محسوب می شوند و میتوان از آنها به نحو شایسته استفاده شود و حداقل چند نفر به حیات خویش ادامه دهند و منشا خیر گردند، و با توجه به این موارد پیشنهاد داده میشود به جای اشکال مختلف اعدام از اهدا اعضا استفاده شود و اجازه استفاده از اعضا حیاتی آنها داده شود.

در کشور ما چند جرم وجود دارد که به نظر نگارنده حکم آن اعدام است برخی حکم الهی است که ما نمی توانیم آن را تغییر دهیم. بالاترین مقام قانون گذاری هم حق تغییر آن را ندارد. و برخی افرادی را به قتل می رسانند و خداوند هم تکلیف آن را مشخص کرده است. اگر اولیاء دم رضایت ندهند قاتل باید قصاص شود. برخی دیگر از جرایم که حکم اعدام دارند حکم حکومتی یا قانونگذاری است. در مثل می تواند از قانون مبارزه با مواد مخدر یاد کرد. ناگفته نماند که بسیاری از مراجع عظام تقلید نیز بر اعدام این مجرمین فتوا داده اند. برخی جرائم هم وجود دارد که حکم اعدام دارد: محاربه، قیام مسلحانه علیه نظام و سایر موارد که در قوانین قابل جستجو است. در موضوع مطرح شده با توجه به اینکه این قسمت نیز مربوط به موضوع می باشد که با پیشرفت علم پزشکی رابطه نزدیک دارد. امروز مقوله پیوند اعضا در کشور ما روز به روز گسترده تر می شود. حالا که این فرهنگ در کشور ما رویه رشد است. حال در اینجا بحث پیوند از افرادی است که از یک طرف حکم اعدام یا قصاص آنان صادر شده است و از طرفی قصد اهدای عضو دارند.

بیان مسئله:

پزشکی جدید با پیشرفت روزافزون خود علم تجدید حیات را به وجود آورده است که این امر جان هزاران انسان که شاید علائم حیاتی نظیر نبض و تنفس خود را از دست داده اند نجات داده باشد. به دنبال این پیشرفت ها، پزشکی جدید نظریه مرگ مغزی را مطرح نمود. به این معنا که توقف قیَب یا تنفس، پایان زندگی نیست بلکه تنها می تواند علایم قریب الوقوع مرگ باشد و تا زمانی که سلول های مغزی زنده باشند انسان نیز زنده خواهد بود و با این کار شاید بتوان جان تعدادی از افراد را با کمک اعضای بدن انسان های دیگر که دچار مرگ مغزی هستند نجات داد.^۱

در کشور ما بعیت ضرورت ابتدای کلیه قوانین بر فقه حنیف اسلام و التزام عملی کلیه مسلمانان به شریعت دین، تطبیق موضوع با شریعت، نیازمند بررسی فقهی جایگاه پیوند اعضا بود که خوشبختانه در سنوات گذشته با صدور بموقع فتاوی متعهد از سوی مراجع اعظام بویژه و در صدر همه آنها حضرت امام خمینی (ره) و مقام معظم رهبری حضرت آیت الله خامنه ای بر مباح و حتی مستحب بودن امر پیوند اعضای بیماران مبتلا به مرگ مغزی و استفاده از اعضای سالم بدن چنین افرادی برای حیات جان بیماران نیازمند به پیوند اعضا تاکید شد. برخی فقها پیوند اعضای انسان زنده به فرد بیمار را به دلیل ضروری که متوجه جان اهداء کننده و اذلال نفس وی می شود مجاز نمی دانستند و برخی نیز پیوند عضو انسان مرده را به دلیل حرمت مثله نمودن میت و تاخیر در دفن او غیر جایز اعلام نمودند.^۲

در خصوص استفاده از اعضای بدن محکومین به مرگ یا اعدام با توجه به این نکته که هنوز در سایر کشورهای جهان نیز در خصوص موضوع تدبیر واحدی اندیشه نشده است باید مطالعات زیادی صورت گیرد تا ضمن انطباق موضوع با شریعت دین مبین اسلام مآلاً مسیر تکامل جامعه به سوی تعالی هموار گردد.^۳

نظام کیفری کشور ما مجازات از هاق نفس برای هفت جرم خاص پیش بینی شده است. جرایم مزبور عبارتند از: ۱- زنا، ۲- لواط، ۳- محاربه، ۴- سرقت حدی، ۵- قتل عمد، ۶- بغی و افساد فی الارض، ۷- خیانت ارتشیان در همین جا یادآور می شود که در قوانین ما از مجازات های سالب حق حیات تحت عنوان: اعدام -

^۱ - آقا بابایی، اسماعیل؛ پیوند اعضا از بیماران فوت شده و مرگ مغزی، ج دوم، قم: پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی، زمستان ۱۳۸۶

^۲ - توکلی، اسد الله؛ مصلحت در فقه شیعه و سنی، ج اول، قم: مرکز انتشارات مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی، پاییز ۱۳۸۴

^۳ - محقق حلی، نجم الدین؛ شرایع الإسلام فی مسائل الحلال و الحرام، ج ۴، قم: مؤسسه اسماعیلیان، ۱۴۲۳ه ق

قتل - به دار آویختن - صلب - قصاص و رجم یاد شده است. اما کیفر خیانت ارتشیان تابع قانون دادرسی و کیفری ارتش است که مطابق ماده ۲۹۴ و ۲۹۵ قانون مرقوم بعد از خلع درجات و علایم نظامی به وسیله تیر باران اجرا می گردد.^۱

از جرایم صدرالذکر به جز جرم قتل عمد و خیانت ارتشیان که در مورد اخیر به حکم قانون نحوه اجرای آن امکان اهدای عضو محکوم علیه را ممتنع می نماید، بقیه جرایم از زمره جرایم مستوجب حد هستند. به عبارتی نوع و کیفیت و میزان مجازات جرایم مزبور از سوی شارع تعیین شده است. اما در مورد جرم قتل عمدی بموجب ماده ۳۸۱ قانون مجازات اسلامی به اولیا دم اجازه داده شده با اذن ولی امر قاتل را با رعایت شرایطی قصاص نمایند و در ماده ۱۴ قانون اجرای احکام جزایی در خصوص نحوه اجرای قصاص آمده است که در قتل عمد قاتل را می توان به طرق زیر قصاص نمود:

۱. حلق آویز کردن با چوبه دار

۲. کشتن با گلوله آتشین

۳. الکتریسیته

۴. نحوی دیگر

همانگونه که ملاحظه می گردد شاید بتوان عبارت «نحوه دیگر» در ماده و نیز استفاده از بیان حضرت امام را با استفاده از آیه کریمه ۳۲ سوره مائده که فرماید: (مَنْ أَحْيَاهَا فَكَأَنَّمَا أَحْيَاءَ النَّاسِ جَمِيعًا: هر کس جانی را حیات بخشد به مانند این است که جان های بی شماری را زندگی بخشیده است) به مرگ در اطاق عمل با کیفیتی خاص تأویل نمود و این نوع مرگ را که امکان استفاده از اعضای محکوم برای پیوند به شخصی دیگر در آن فراهم است، بعنوان یکی از مصادیق اجرای حکم قصاص شناسایی کرد.^۲

توضیح اینکه در مورد جرایم مستوجب حد، بعضاً کیفیت مجازات به گونه ای است که امکان استفاده از اعضای بدن چنین اشخاصی ممتنع است، علاوه بر آن مجازات های حدی از موارد بسیار شاذ و نادر هستند و آمار اجرای آنها در کشور ما در سال های متوالی صفر و در جمع سال های اجرا شده نسبت به اجرای قصاص، نزدیک به صفر بوده است. لذا در این مقاله صرفاً در خصوص استفاده از اعضای بدن محکومین به

^۱ - مصباح یزدی، محمد تقی؛ نظریه حقوقی اسلام، ج ۱، چ شهارم، قم: انتشارات موسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی(ره)، زمستان ۱۳۸۴

^۲ - الإمام خمینی، سید روح الله؛ تحریر الوسیله، ج ۲، چ اول، قم: موسسه مطبوعات دار العیوم، ۱۴۲۱ه ق

قتل به این دلیل که نحوه اجرای آن در اختیار حاکم شرع قرار دارد، برای پیوند به بیماران نیازمند که نوعاً در لیست انتظار قراردارند، سخن گفته خواهد شد.^۱

مهمترین هدف تشریح قصاص، ابقا زندگی و حیات بشر است. ثبوت و اجرای کیفر قصاص منوط به وجود شرایطی است که فقدان هر یک از آنها می تواند مانع اجرای قصاص گردد.، نموده است. از طرفی موضوع «پیوند اعضا و بافت ها» یا «الترقیع و زرع الاعضاء» از جمله موضوعات حساس، پرابعد و متحول دنیای پزشکی است. از همین رو، مسائل و ابهامات فراوانی در جوانب گوناگون آن از حیث پزشکی، فقهی، حقوقی و اقتصادی مطرح گشته است. در برخی از کشورها امروزه اقدام به استفاده از اعضای زندانیان و اعدامی ها برای پیوند می کند و این مساله از موارد آشکار نقض حقوق بشر در این کشورها می باشد. حال با توجه به مطالب گفته شده در پی ان هستیم که به بررسی استفاده از اعضای بدن محکومین به مجازات های قصاص و اعدام با بهره گیری از علوم پزشکی و فقه اسلام بپردازیم.

سوابق پژوهشی:

سرایبی (۱۳۹۵) در پژوهشی به بررسی مبانی فقهی اهدای عضو محکومین به اعدام و متوفی پرداخت که یکی از مهم ترین دغدغه های انسان در طول تاریخ، نجات جان هموعان خویش بوده است. این امر وجدانی که از جانب شارع مقدس نیز بر آن تأکید فراوان شده است، به شیوه های گوناگون مادی و معنوی و در قالب انفاق و ایثار و گذشت تحقق می پذیرد. از جمله مسائل مهم، مبتلا به و تا حدودی فراگیر که در پرتو فقه نوین باید به آن پاسخ داده شود، مسأله جواز یا عدم جواز اهدای اعضا بدن محکومین به قصاص و نیز افراد متوفی و نیز افراد دچار مرگ مغزی است. یافته ها حاکی از آن است که فقها در رابطه با اهدای عضو محکومین به اعدام دو دسته شده اند: به گونه ای که گروهی با مبانی فقهی نظیر: نجاست اعضا قطع شده، حرمت مثله کردن و حرمت اضرار به نفس این کار را جایز نمی دانند و در مقابل گروهی دیگر از فقها با تمسک به برخی از ادله نظیر آیات و قاعده سلطنت به جواز چنین عملی قائل شده اند. با بررسی ادله و دیدگاه های طرفین، قول به جواز اهدای عضو محکومین به اعدام ترجیح داده شده است.

۱- سرعشی، سید محمد حسین؛ دیدگاه های نو در حقوق کیفری اسلام، ج اول، تهران: انتشارات نشر میزان، ۱۳۷۳

نژادمان ارشاد(۱۳۹۴) در پژوهشی به بررسی تغییر شیوه اعدام در قصاص نفس با رویکرد اهدای عضو پرداخت که اهدای عضو و پیوند اعضا را می توان در زمره محسناتی برشمرد که با تدبیر برخی از فقها و مراجع، وجاهت شرعی یافته و عملی مقبول و پسندیده انگاشته شده است. در عین حال علی رغم اقدامات فرهنگی بسیار پیرامون اهدای عضو، باز هم کمبود اعضای قابل پیوند در جامعه احساس می شود. اما عظمت این عمل خدایسند و نیکوکارانه و نیاز بیش از پیش جامعه برای عمل اهدای عضو، اندیشه استفاده از اعضای بدن محکومین به قصاص نفس را در ذهن بارور می نماید. قصاص نفس یکی از حقوقی است که قانونگذار به تبع پیروی از شارع مقدس به اولیای دم داده تا بتوانند قاتل را با رعایت شرایط خاص قصاص نمایند. در این بین نگاه قرآن به مسأله قصاص در برخی آیات، و تعبیر از آن به حیات و احیاء ما را بیشتر به تحقق این آرمان به فکر می دارد. کوشش شده است تا در این مقال به بررسی و تتبع در شیوه فعلی قصاص نفس و اعدام پرداخت و با به چالش کشیدن آن در راستای تغییر شیوه قصاص، راهی را در جهت اهدای عضو توسط محکومین به قصاص نفس گشود. چراکه به نظر می رسد با توجه به روایات معصومین پیرامون شیوه قصاص و ازهاق نفس قاتل و همچنین مواد قانونی موجود، قانونگذار را می توان در انتخاب شیوه قصاص و اعدام این قبیل محکومین آزاد دانست.

نصرت و فرج الهی(۱۳۹۴) در پژوهشی به بررسی تبیین و مبانی قصاص، اعدام و اهدای عضو پرداختند که مهمترین هدف تشریح قصاص، ابقا زندگی و حیات بشر است. ثبوت و اجرای کیفر قصاص منوط به وجود شرایطی است که فقدان هر یک از آنها می تواند مانع اجرای قصاص گردد.، نموده است. از طرفی موضوع «پیوند اعضا و بافت ها» یا «الترقیع و زرع الاعضاء» از جمله موضوعات حساس، پرابعد و متحول دنیای پزشکی است. از همین رو، مسائل و ابهامات فراوانی در جوانب گوناگون آن از حیث پزشکی، فقهی، حقوقی و اقتصادی مطرح گشته است. در برخی از کشورها امروزه اقدام به استفاده از اعضای زندانیان و اعدامی ها برای پیوند می کند و این مساله از موارد آشکار نقض حقوق بشر در این کشورها می باشد. مقاله حاضر به تبیین و مبانی قصاص، اعدام و اهدای عضو می پردازد. در این راستا مباحثی از جمله قصاص در فقه اعدام در فقه و همچنین اهدای عضو در فقه پرداخته شد.

آقا بابایی(۱۳۹۴) در پژوهشی به بررسی نقش پیوند عضو در حق قصاص پرداخت که در جایی که مجنی علیه با استفاده از امکانات پزشکی عضو قطع شده را به بدن خود پیوند زند و از نظر قانونی و شرعی این حق را برای وی به رسمیت بشناسیم، این سوال مطرح است که آیا حق قصاص وی ساقط می گردد یا

خیر؟ در پاسخ به سوال یادشده، هرچند دیدگاه های متعددی مطرح است، به نظر می رسد با وقوع جنایت حق قصاص برای مجنی علیه ایجاد می شود و استفاده یا عدم استفاده وی از پیوند عضو، تاثیری در این حق ندارد و استناد به مماثلت در بقای اثر جنایت تا زمان قصاص یا مقایسه ترمیم عضو به ترمیم دندان و سقوط حق قصاص، قابل قبول نیست.

اهداف پژوهش:

- ۱- بررسی و شناسایی مبانی حرمت اهدای اعضای محکومین به اعدام
- ۲- بررسی و شناسایی جواز اهدای عضو محکومین به اعدام
- ۳- بررسی و شناسایی اجازه و رضایت فرد محکوم، ولی دم، قاضی و حاکم شرع
- ۴- بررسی و شناسایی برداشتن اعضا حیاتی فرد محکوم به مجازات اعدام

سوالات تحقیق:

- ۱- مبانی حرمت اهدای اعضای محکومین به اعدام چیست؟
- ۲- مبانی جواز اهدای عضو محکومین به اعدام چیست؟
- ۳- آیا فرد محکوم، ولی دم، قاضی و حاکم شرع باید اجازه و رضایت بدهند؟
- ۴- آیا برداشتن اعضا حیاتی فرد محکوم به اعدام مجازات او محسوب می شود یا نه؟

فرضیات تحقیق:

- ۱- مبانی حرمت اهدای اعضای محکومین به اعدام، حرمت اضرار به نفس، نفی مالکیت انسان، حرمت انتفاع از میت و غیره می باشد.
- ۲- مبانی جواز اهدای عضو محکومین به اعدام آیات، روایات و قواعد فقهی می باشد.
- ۳- به نظر می رسد بعد از خواست و رضایت محکوم، حکم قاضی یا حاکم شرع نیاز است و در مورد قصاص، اولیاء دم نیز باید اجازه بدهند.

۴- به نظر می رسد چون اعدام موضوعیت دارد نه طریقه آن ، پس برداشتن اعضاء حیاتی فرد محکوم به اعدام مجازات او محسوب می شود.

روش تحقیق:

تحقیق حاضر از نظر نوع مطالعات کتابخانه ای - اسنادی است. روش گردآوری اطلاعات با توجه به نوع تحقیق با مراجعه به منابع و ماخذ علمی شامل کتاب، مجله ها و نشریات ادواری موجود در کتابخانه ها و همچنین سایت های اینترنتی حاوی تحقیقات و مقالات علمی معتبر اطلاعات مورد نیاز تحقیق گردآوری خواهد شد. بر اساس روش تحقیق کتابخانه ای ، برای جمع آوری اطلاعات بعد از ماخذ شناسی و گردآوری منابع ، از ابزارهای فیش و فرم های مربوط به نکته برداری استفاده خواهد شد. بدین صورت که بعد از ماخذ یابی کتب ، مجلات و اسناد مربوط به موضوع ، فهرست موقت از مطالب مورد نیاز را تهیه و سپس با آماده سازی فیش ها ، مرحله فیش برداری شروع و مطالب با استفاده از تکنیک ماخذ گذاری به روش علمی تنظیم خواهد شد. بعد از جمع آوری اطلاعات و تنظیم از طریق فیش برداری و فرم های مربوطه ، فیش ها با توجه به عنوان ، موضوع جزئی و فصل بندی تحقیق طبقه بندی شده و اطلاعات و مطالب در بخش های مختلف آورده خواهد شد و تجزیه و تحلیل اطلاعات بصورت توصیفی - تحلیلی انجام خواهد گرفت.